

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE SOCIOLOGIE ȘI ASISTENȚĂ SOCIALĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ DE SOCIOLOGIE

ORIENTĂRI VALORICE ÎN RÂNDUL LICEENILOR
DIN JUDEȚUL CLUJ

REZUMAT TEZĂ DE DOCTORAT

CANDIDAT: Pavai Eugen

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC: prof. univ. dr. Veres Valér

Cluj - Napoca

2024

SUMARUL TEZEI DE DOCTORAT

1. Cuvintele cheie ale cercetării.....	2
2. Scurt rezumat al subiectului.....	2
3. Cadrul conceptual: Analiza conceptului de valoare.....	3
4. Obiectivele cercetării.....	4
5. Cadrul teoretic al cercetării.....	4
6. Metodele cercetării.....	14
7. Ipotezele cercetării și rezultatele empirice.....	16
8. Concluzii	19
9. Bibliografie	21

1. Cuvintele cheie ale cercetării

Sistem de valori, orientări valorice, atitudine, relații sociale, tineret, politică, societate, educație, etică

2. Scurt rezumat al subiectului

Cunoașterea poziției tinerilor față de diverse teme, probleme importante ale societății, a părerilor acestora vizavi de diferite valori a fost mereu o preocupare actuală și importantă în rândul cercetătorilor. În prezent, grupa de vârstă a liceenilor este formată din Generația Z, care este influențată în principal de tehnologia informației și comunicației, lumea digitală și noile obiceiuri derivate din aceasta. Liceenii de astăzi își trăiesc cea mai mare parte a vieții în lumea online, în cadrul căreia socializează și formează relații pe site-urile de social media. În multe privințe, ei diferă de generațiile dinaintea lor, ceea ce se manifestă prin faptul că studiază într-un mediu educațional diferit în care se folosesc proceduri și instrumente de învățare diferite. Obiceiurile lor de învățare au suferit și ele modificări semnificative, întrucât punctul lor de referință nu este profesorul, ci informațiile oferite de World Wide Web.

Pentru a înțelege mai bine acest lucru, amintim procesul de schimbare a erei tineretului, care a avut loc în societățile vest-europene între anii 1960 și 1980 și care în anii 1990 a continuat și în țările post-comuniste, dar nu în aceeași măsură.

Rolul mediului de socializare și influența acestuia asupra tinerilor s-a schimbat, funcția instituțiilor tradiționale (ex. familie, școală, rude) în dezvoltarea personalității tinerilor din perioada anterioară s-a transformat și au apărut instrumente de achiziție de informații care au influențat gândirea, comportamentul, orientările și preferințele valorice ale tinerilor. Acestea includ internetul și mass-media, care influențează viețile, stilurile de viață și atitudinile tinerilor din societatea actuală.

Observând toate acestea, putem în mod legitim să punem câteva întrebări importante pe care ne-am construit și ipotezele, care vor fi prezentate ulterior:

- A scăzut autoritatea părinților ca urmare a noilor factori care au apărut, rolul școlii a fost împins în plan secund?
- Preferințele valorice ale noii generații sunt modelate mai mult de influența culturii digitale?
- Școala continuă să ofere elevilor transfer de valoare?

Cunoscând realitatea acestor schimbări sociale, istorice, precum și a influențelor acestora, prin cercetarea mea doresc să detaliez orientarea valorică a tinerilor din județul Cluj, în funcție de situația familială, de tipul școlii respectiv a profilului școlar.

3. Cadru conceptual: Analiza conceptului de valoare

Pentru o aprofundare conceptuală, am încercat să interpretez conceptul de valoare în moduri diferite și să-l relaționez cu alte concepte, precum cultura, preferința de valori, orientarea de valori, schimbarea valorilor, sistemul de valori.

Conceptul de valoare este unul dintre conceptele centrale ale psihologiei și științelor sociale (Allport, 1961), care include alegerile prezente precum și obiectivele viitoare. Valorile exprimă relațiile umane și conțin regulile și motivele acțiunilor sociale. La nivelul indivizilor valorile se structurează consistent în sisteme de valori (Rokeach, 1973), valorile din domeniul familiei, religiei, relațiilor sociale, muncă, etc. sunt determinate și determină valorile din toate celelalte domenii ale vieții. Kluckhohn pe lângă valori, discută și despre *orientări de valoare*, care au un nivel de generalitate mai ridicat, care acționează ca niște concepții organizate și generalizate, influențând comportamentul cu privire la locul omului în natură, la relațiile omului cu ceilalți. (Kluckhohn, 1951).

Întâlnim diferite definiții, conceptualizări ale valorii și în alte domenii, precum filosofia, etica, economia, sociologia, antropologia. Aceste domenii de cunoaștere plasează valorile la nivel individual, însă cu un important determinant în natura societății. (Voicu, 2007). Sociologia definește valorile ca fiind interioare individului, care sunt determinate social, exprimate și induse de norme, ideologii și obiceiuri. Potrivit acestora, valorile:

- au putere motivațională pentru a atinge obiective specifice;
- ele joacă rolul de standard și de criteriu, deoarece nu sunt doar idei raționale, ci sunt și indisolubil legate de emoții;
- joacă rolul de criteriu și standard de referință (Schwartz ,1992);
- de obicei se referă la situații, acțiuni, obiecte specifice (Schwartz, 1992, 2005).

Conceptul de valoare este greu de definit, motivul fiind faptul că întâlnim adesea diferite definiții ale acestui termen în literatură.

Poate cea mai cuprinzătoare definiție a valorii este dată de Rokeach, care consideră că „*conceptul de valoare unește interesele aparent diverse ale tuturor științelor care studiază comportamentul uman*”. (Rokeach, 1973)

4. Obiectivele cercetării

În teza de doctorat, aș dori să aflu care sunt valorile preferate de liceenii din județul Cluj (grupul țintă), ținând cont de mediul familial, mediul socio-cultural, tipul de școală, limba de învățare, precum și de profilul și specializarea clasei. Totodată obiectivul meu este să investighez orientările valorice ale liceenilor de etnie maghiară și română din județul Cluj, în lumina studiilor existente de sociologie și a cercetărilor empirice aferente.

Scopul meu este să examinez caracteristicile socio-demografice ale orientărilor valorice, precum și rolul anumitor variabile - *gen, vârstă, educația părinților, venitul părinților, religia, mediul financiar, planurile de viitor, situația socială* - în crearea preferințelor valorice. Consider că este esențial să arătăm măsura în care aceste variabile influențează scala preferințelor valorice a elevilor. Deasemenea, prin teza de doctorat doresc să văd încotro s-au îndreptat preferințele elevilor.

Totodată aș dori să primesc răspunsuri la întrebări importante precum: ce rol joacă educația (școala) în orientările valorice ale elevilor și în dezvoltarea valorilor acestora. În final, încerc să aflu dacă există o diferență semnificativă între orientările valorice ale elevilor, în funcție de tipul de școală, limba de învățare sau de specialitatea frecventată.

5. Cadrul teoretic al cercetării

În acest capitol doresc să ofer o imagine în ansamblu despre *începuturile cercetărilor valorice*. Valorile care apar în societate sunt elementele constitutive ale unor culturi complexe, diverse și diferite. Una dintre cele mai definitorii probleme în dezvoltarea relației dintre individ și societate, precum și individ și cultură, este problema evoluției valorilor, a stabilității valorilor și a schimbării valorilor. Ca urmare a schimbărilor tehnologice și sociale accelerate, a avut loc o continuă schimbare de valori, ceea ce a permis apariția unor noi valori. Diversitatea valorilor în viața de zi cu zi, în comportamentul politic, economic și moral de zi cu zi a făcut necesară definirea cât mai precisă a conceptului. Aceasta nu este o sarcină ușoară, deoarece există un decalaj mare între conceptele abstracte de valoare filozofică și rezultatele cercetării valorilor empirice efectuate de științele de specialitate. Dar în ambele interpretări devine perceptibilă puterea de orientare și motivare a valorilor, ceea ce determină atitudinea generală, normele și credințele individului, care influențează apoi acțiunile individului.

În continuarea lucrării am prezentat diferite *analize a conceptului de valoare*, menționând faptul că sociologia științifică emergentă a secolului al XIX-lea a folosit conceptul de valoare într-un sens apropiat de filozofie. Am precizat aici concepția lui Max Weber, potrivit căreia valoarea este un sens simplu și fără lege, proiectat în mod arbitrar și irațional, care ne determină acțiunile (Weber, 1987). Weber a analizat schimbările valorice survenite odată cu apariția societății industriale. El a considerat etica muncii și sistemul de valori protestante ca fiind prototipul modernității și raționalității.

Durkheim analizează și el conceptul de valoare din punct de vedere filozofic, în primul rând în ceea ce privește conștiința morală. El s-a ocupat cel mai mult de conceptul de conștiință colectivă, care din perspectiva lui, formează un sistem care are caracteristici specifice, și are rolul de a menține împreună grupurile sociale și societățile (Durkheim, 1893).

Am continuat cu prezentarea *conceptualizărilor și analizelor de valorilor* ale lui Kluckhohn și Parsons, Kluckhohn fiind cel care făcut prima încercare de a dezvolta scheme conceptuale analitice și dimensiuni aplicabile cercetării valorii, și a introdus conceptul de orientări valorice. Totodată el a vorbit despre cele trei dimensiuni valorice: dimensiunea modalității, a conținutului și a intenției (Kluckhohn, 1956), și a dezvoltat modelul tipologiei valorii binare (Kluckholm, 1951). Încercarea lui Talcott Parsons de conceptualizare și analiză a valorii este în multe feluri legată de cea a lui Kluckhohn. Parsons prezintă valoarea ca sinonim pentru normă morală.

În continuare am trecut în vedere creșterea rapidă a volumului cercetărilor valorice din anii 1960, menționându-l pe Rokeach ca figură principală a acestor vremuri în domeniul amintit. Contribuția acestuia constă în dezvoltarea unor aspecte teoretice eficiente orientând structura organizării valorilor, și prin dezvoltarea unui test special de măsurare a valorilor (Rokeach Value Survey-Rokeach value scale), care este folosit pentru realizarea testelor empirice valorice. Totodată Rokeach împarte valorile în două categorii, făcând distincție între *valorile instrumentale* și cele *terminale* (Rokeach, 1973). Împreună cu colegii săi, Rokeach a efectuat o serie de sondaje în Statele Unite ale Americii, chestionând oameni de diferite statuturi sociale, nivel de educație diferit, etnie diferită etc. Deoarece valorile testului de valoare sunt independente de cultură, testul poate fi utilizat în studii comparative interculturale, acest lucru sporind contribuția lui Rokeach în cercetările empirice ale valorilor.

În continuarea acestui capitol, am vorbit despre *tipurile de valori ale lui Ronald Inglehart*, care în anii 1970 a numit schimbările în sistemul de valori care au avut loc în societățile industriale avansate o „*revoluție liniștită a valorilor*” (Inglehart, 1977). El credea că două procese au jucat un rol important în transformarea sistemului de valori: trecerea de la o abordare materialistă la o abordare postmaterialistă și trecerea de la societatea industrială la societatea postindustrială. Cercetările sale au scos la iveală o dezvoltare post-modernă, în timpul căreia societățile dominate de valori materiale au devenit societăți post-moderne, dominate de valori post-materiale, ca urmare a dezvoltării economice.

Shalom H. Schwartz, cercetător izraelian a avut de asemenea o contribuție demnă de menționat, datorită constatării sale, potrivit căreia valorile se referă la trei nevoi umane de bază: nevoile biologice ale oamenilor, coordonarea interacțiunilor sociale și aspirațiile de supraviețuire (bunăstare și bunăstare) ale diferitelor grupuri. Aceste nevoi variază de la individual la colectiv, cuprinzând grupuri umane tot mai largi. Totodată el pleacă de la presupunerea că există valori universale valabile, de importanță fundamentală, pe care oamenii din toate mediile sociale le înzestreză cu aceeași semnificație, acestea fiind numite valori de bază (Schwartz, 1987). Teoria lui Schwartz este poate cea mai avansată teorie contemporană a valorii, care este remarcabilă nu numai din punctul de vedere al utilizabilității teoretice, ci și empirice. A identificat 10 valori de bază, pe care le-a împărțit în două grupuri și patru categorii de valori opuse conform tabelului de mai jos (vezi tabelul 1).

Tabelul 1.

Grupuri de valori	Categorii Valorice	Tipuri de valori
Valori autocentrate	Deschidere spre schimbare	Independență
		Stimulent
		Hedonism
Valori sociale	Realizare de sine	Recunoaștere
		Putere
	Conservare	Siguranță
		Tradiție
	Conformitate	
	Autodepășire	Bunăvoință
		Universalism

Sursă: Schwartz 1992, denumirea celor 10 dimensiuni valorice

Geert Hofstede, cercetător cultural olandez, psiholog social, fondator al cercetării interculturale bazate pe statistici, definește cultura ca „*program mental* (mental software)”. Pentru a defini cultura, Hofstede interpretează cultura ca pe o ceapă formată din diferite straturi, care sunt de fapt simboluri recunoscute de persoanele aparținând aceleiași culturi. Pentru acele persoane, simbolurile sunt cuvinte, obiecte, gesturi, imagini, expresii faciale dotate cu sens specific, care au o semnificație anume (Hofstede, 2011). Viața petrecută într-o anumită cultură, într-un anumit spațiu social, programează formele de orientare, modelele de comportament, relațiile valorice și atitudinile care au un efect decisiv asupra comportamentului oamenilor (Hofstede, 2008).

Pe baza celor prezentate mai sus, putem concluziona că sistemul de valori nu formează doar o structură complexă, ci elementele valorice specifice pot rămâne neschimbate în timp și există valori universale care traversează culturile și predomină la nivel global.

În continuare am trecut la detalierea *cercetărilor valorice din societatea maghiară și societatea română*, defalcate pe diferite etape de timp. Întâi am evidențiat schimbările care au loc în sistemul de valori al societății maghiare, schimbări care au condus la trecerea de la valorile tradiționale la valorile moderne și postmoderne.

După o scurtă relatare a evenimentelor istorice care au condus la schimbările valorice ale oamenilor și a societății, am prezentat cercetările valorice maghiare din perioada de după anii 1970/1980. Am detaliat cercetarea coordonată de Hankiss Elemér, care a descris cuprinzător (folosind mijloacele și valorile țintă ale lui Rokeach) particularitățile și evoluția istorică a valorilor din Ungaria, constatând faptul că societatea socialistă maghiară se caracterizează mai mult printr-un mod de gândire individualist. În teza sa intitulată *Imaturitatea valorilor*, examinând ordinea valorilor care a determinat sensul valorilor în societatea maghiară din secolul al XX-lea, a distins patru sisteme valorice: sistemul valoric tradițional-creștin, sistemul valoric puritan-acumulativ, sistemul valoric consumerist-hedonist și valorile mișcărilor muncitorești din secolul XIX. (Hankiss, 1983). Dintre cele patru sisteme valorice, putem spune că ultimele trei sunt strâns legate de progresul economic dinamic. El a constatat, că în Europa de Vest și Ungaria (deși mai încet) au avut loc schimbări fundamentale, care s-au manifestat prin faptul că societatea a trecut încet la sistemul de valori consumerist, social, hedonist, dar s-a menținut și sistemul de valori al revoluțiilor tradiționale creștine și muncitorești. Anii 1990 au adus și schimbări care au demonstrat că rolul valorilor accentuate în ideologia vechiului sistem, precum egalitatea, respectul social și bucuria muncii depuse, a scăzut semnificativ. Li s-a acordat un rol proeminent valorilor interumane precum și valorilor spirituale și creștine ca și: armonie interioară, dragoste adevărată, fericire, înțelepciune, mântuire (Füstös & Szokolczai, 1999). Schimbarea semnificativă caracteristică anilor 1990 a fost cauzată de legătura dintre un grad ridicat de individualizare și caracteristica intelectuală a sistemului de valori.

În următorul subcapitol am prezentat *cercetările valorice românești*, care înainte de 1990 erau legate de o instituție extrem de politizată. Inițiativa cercetătorilor a fost dictată de limite stricte, rigide, ceea ce a făcut dificilă păstrarea obiectivității științifice relative. Totodată, Centrul de Cercetare pentru Tineret a fost pus sub jurisdicția Ministerului Tineretului și Sportului, ceea ce a făcut ca Cercetarea Tineretului să fie subordonată politicii publice și după 1990. Chiar și în aceste noi circumstanțe, centrul de cercetare a încercat să creeze condițiile interne pentru domeniul cercetării pentru tineret, ceea ce a și reușit, dar independența completă a cercetătorilor nu s-a arătat nici măcar la începutul anilor nouăzeci, schimbarea față de epoca precedentă a fost mai vizibilă abia la mijlocul anilor nouăzeci. În 1999, cercetarea în tineret a lui Dumitru Sandu a oferit o paradigmă valabilă. Deși nu tratează în mod explicit problema tineretului, el atrage totuși atenția asupra caracteristicilor tinerilor din mediul rural, care au fost semnificativ afectați de reforme și procese de modernizare. În anii de după trecerea mileniului, Comisia Europeană, prin Comitetul Tineretului, a propus elaborarea unui

raport de țară propriu și pentru România. Echipa a fost formată din experți internaționali care au întocmit raportul, conform căruia există pericolul ca dezvoltarea economică și democratizarea să marginalizeze unele grupuri sociale (de exemplu, tinerii). În 2003 a fost creat un nou volum, publicat de Agenția Națională pentru Sprijinirea Inițiativelor Tinerilor (ANSIT), în care a fost formulată propunerea de a apropia cercetarea în domeniul tineretului, de luarea deciziilor și realizarea unor sarcini concrete politice de către tineret. Ulterior, investigațiile ANSIT dintre 2004 și 2006 au constatat că tinerii consideră toleranța, comportamentul civilizată, simțul responsabilității și munca, ca fiind cele mai importante valori și în contrast cu acestea, ei resping individualismul, supunerea și câștigul material. În ceea ce privește aderarea la Uniunea Europeană, se poate observa că globalizării se opun în mare parte tinerii, în ciuda faptului că aceștia sunt beneficiarii dezvoltării tehnice și a tehnologiei informației (Mitulescu, 2011).

Sociologul Bogdan Voicu explică dezvoltarea sistemului de valori al societății românești printr-o paradigmă de modernizare. Teoria pseudo-modernității a lui Bogdan Voicu se bazează pe rezultatele Studiului European de Valori din 1999, care acoperă și România. Din punct de vedere cultural, România este o societate modernizată care se luptă cu probleme materiale, dar în același timp este legată de culturile postmoderne, așadar este considerată o societate pseudo-modernă, caracterizată printr-o urmărire tensionată a modernizării și o fluctuație constantă între tradiționalism și postmodernitate (Voicu, 2001).

Globalizarea a avut ca rezultat un proces de individualizare prin care calea vieții umane a devenit individualizată și variată (Beck, 1999). Procesul de individualizare a afectat și România, mai ales în anii 1990, după regimul comunist. De atunci, vorbim și în România despre cercetări ale stilului de viață, datorită lui Dumitru Sandu și Mircea Comșa, care examinând diferitele stiluri de viață, el le clasifică într-un spațiu bidimensional: dimensiunea resurselor și dimensiunea poziției, pe baza cărora el distinge 12 grupe: super pesimiști, bogați pesimiști, săraci optimiști, bogați optimiști, bogați moderni, pesimiști integrați, optimiști integrați, tradiționaliști integrați, pensionari săraci, pensionari bolnavi și săraci (Comșa, 2006). Observăm, că în România, ca urmare a schimbării erei tineretului care a avut loc la începutul anilor '90, vârsta tineretului s-a prelungit, timpul de școală a crescut, iar tineretul a devenit din ce în ce mai independent. Acest lucru a dus la dezvoltarea unui nou sistem de valori și model cultural, în care orientarea tinerilor este îndreptată spre petrecerea timpului liber și consum (Veress, 2011). După schimbarea de regim, societatea românească a început să se schimbe radical.

În continuare, mi-am îndreptat atenția asupra anumitor cercetări despre tineret și orientări valorice ai tinerilor la nivel internațional, în subcapitolul: *Cercetări internaționale ale orientărilor valorice în rândul tinerilor*. L-am amintit aici pe Keniston, care consideră tinerii purtători sau metafore ale schimbării sociale, deoarece în tinerețe, „*individul experimentează pentru prima dată conflictele*

posibile și ambivalente dintre individualitatea independentă și influența socială” (Keniston, 1970). Negând teza tineretului ca și o tranziție din copilărie în viața adultă, Wyn și Woodman afirmă că tineretul poate fi considerat acum o generație aparte, deoarece are propriul stil de viață (Wyn & Woodman 2014, 2006). Este apreciată viziunea și individualizarea tinerilor, iar accentul este pus pe modul în care tinerii își construiesc propriile cariere și căi de viață. O contradicție se vede în țările post-socialiste, în care, în ciuda faptului că tinerii au mai multe oportunități, au tot mai puține șanse de a-și planifica viața privată. Din păcate, în aceste societăți apar în același timp și mai multe riscuri, iar individualizarea nu este capabilă să asigure trecerea la viața de adult, astfel apare o întârziere în acest sens. În sistemul de valori al tineretului post-socialist, valorile familiei joacă un rol din ce în ce mai important, la fel ca și nevoia de autoprezentare sau „prezentare” a persoanei individualizate. Tineretul post-socialist se caracterizează printr-un fel de domesticire și aparentă normalizare (Ule, 2012). Oricât de mult au devenit independente societățile est-europene după prăbușirea sistemelor socialiste, modelele culturale ale tineretului sunt încă formate din tiparele occidentale sau sunt legate de acestea.

După menționarea cercetărilor de nivel internațional, în următorul subcapitol, *Cercetările orientărilor valorice ai tinerilor din Ungaria*, am trecut în revistă cercetările semnificative în domeniul valorilor tinerilor din Ungaria.

Examinarea sistematică, structurată și științific bazată a grupei de vârstă a tinerilor din Ungaria a început de fapt la sfârșitul anilor 1960 și începutul anilor 1970. În 1970, a apărut seria de cărți *Sociologia tineretului*, editată de János Szász și tot atunci a fost finalizată și prima cercetare sociologică a tineretului maghiar, prin care s-a examinat stilul de viață al liceenilor de 14-18 ani din Budapesta. La sfârșitul anilor 1970 și la începutul anilor 1980 s-au efectuat cercetări mult mai serioase în științe sociale, în care s-a examinat mult mai detaliat cultura tinerilor, lectura, sportul, frecvența la teatru și alte obiceiuri.

Apoi, în 1979, cercetarea lui Józsa Péter, intitulată *Compoziția socio-demografică, valoarea și structura de mentalitate a tinerilor urbani maghiari, a constatat că „sistemul de valori al tineretului din '70 se caracterizează în primul rând printr-o orientare privată”* (Józsa, 1979), care pe de altă parte, se opune colectivismului reprezentat de sistem.

Tot în anul 1979 a fost realizată și cercetarea intitulată *Tineret și cultură*, de către Mária Andrásy și Iván Vitányi, care au examinat obiceiurile culturale ale tinerilor la o scară mai largă. Cercetarea a stabilit că tinerii sunt mult mai activi în vizitarea instituțiilor culturale în comparație cu generațiile mai în vârstă. S-a stabilit și că nivelul de educație contribuie într-o mare măsură la formarea obiceiurilor culturale al tinerilor. Ulterior, în 1987, Ferenc Gzásó, în publicația sa *Procese sociale în rândul tineretului*, a considerat că grupa de vârstă a tinerilor nu poate fi considerată un grup social

unitar și independent, dar este important de precizat că „are caracteristici sociologice, psihologice și cognitive specifice” (Gazsó 1987).

Apoi, procesele de transformare a sistemului care au avut loc între anii 1988-1990 au adus schimbări politice, economice și sociale semnificative, au influențat starea și condițiile tinerilor, consecințele tranziției la o economie de piață au avut un impact negativ asupra vieții acestora, ceea ce a dus la șomaj pe scară largă și la sărăcia copiilor, plasând tinerii în fața unor noi provocări (Gazsó, 1992; Gábor & Janesák, 2006). Cele mai semnificative rezultate ale cercetărilor din acea vreme se regăsesc în volumele lui Ferenc Gazsó și István Stumpf, care au studiat consecințele transformării din 1988-1990 în lucrările lor teoretice și empirice.

Mai târziu, în 1992 și 1993, au fost publicate lecturile pentru tineret care au cercetat orientarea valorică și preferințele de partid ale tinerilor: *State and Citizen* editat de György Csepeli, László Kéri și István Stumpf (Csepeli, 1992); Volumul *Valoare – Școală – Familie* alcătuit de László Boross (Boross, 1993); Ildikó Szabó și cartea *Naționalizarea omului* (Szabó, 1991). Este important de menționat că în Ungaria, analizele legate de preferințele valorice și orientările valorice ale tinerilor au fost publicate pentru prima dată în aceste lecturi.

Între 1990 și 1995, András Farkas a scris mai multe eseuri pe baza unui sondaj efectuat în rândul studenților, în care a constatat că sentimentul de nesiguranță în rândul tinerilor studenți a crescut de la an la an. Chiar și opiniile optimiste și naive despre democrație formate în 1990 păreau a fi complet distruse și în locul lor au ieșit în prim-plan declarații pesimiste (Farkas, 2000).

Privind cercetările empirice din anii 1990, ca și caracteristici ale tineretului apar: slaba nevoie de informare, renunțarea la participarea politică, precum și ambivalența și indiferența față de formele organizaționale de acțiune colectivă care urmăresc scopuri politice sau de altă natură (Gazsó & Laki 2004).

În anii 1990, odată cu dezvoltarea unei economii de piață bazată pe proprietatea privată, transformările care au loc în societate s-au accelerat. În acești ani, a apărut o nouă eră a tinereții, care a fost asociată cu o creștere a timpului petrecut la școală. Procesele sociale din acea perioadă au condus la emanciparea tinerilor.

În continuare am prezentat rezultate parțiale a cercetărilor de amploare care au avut loc o dată la patru ani în Ungaria în anii 2000: *Tineret 2000*, *MOZAIK 2001*, *Tineret 2004*, *Tineret 2008*.

Seria *Cercetărilor de tineret* dintre 2000 și 2008 poate fi considerată, fără îndoială, a fi o muncă de cercetare în grup, prin care s-a încercat aflarea celor mai importante probleme ale tineretului. Munca de cercetare a continuat și în rândul tinerilor maghiari din străinătate, creând astfel primele ateliere sociologice care se ocupă de cercetarea tinerilor de peste graniță, de exemplu în Cluj și Miercurea Ciuc. În 2012 și 2016, a fost realizată o cercetare de anvergură care acoperă toate vârstele tineretului, efectuată în principal în rândul studenților și care a devenit cunoscută sub denumirea de *Tineret*

Maghiar 2012 și Cercetare pentru Tineret Maghiar 2016. Conform rezultatelor, intenția de a avea copii a fost în scădere - față de măsurătorile anterioare - iar raportul de conviețuire arată o valoare în creștere. Un alt rezultat important al cercetării este că existența migrației a crescut în mod evident în rândul grupului de vârstă mai tânăr. În cazul intenției de a studia în continuare, vedem o scădere de douăzeci la sută (Székely, 2017).

Ulterior, după patru ani, a fost publicată o cercetare pe scară largă în rândul tinerilor, care se numește Tineretul Maghiar 2020, în cadrul căruia a fost realizat și un chestionar pe 8000 de tineri cu vârsta cuprinsă între 15-29 de ani.

În următorul subcapitol al lucrării am prezentat *cercetările pentru tineret din România*, respectiv sistemul de valori al tinerilor din România. Am vorbit pe rând despre sondajele *Institutului de Cercetare a Calității Vieții*, sondajele *Centrului de Cercetare pentru Tineret*, *Cercetări ale tineretului din sfera civilă sau non-profit românească* și *Sondajele tinerilor din sectorul profitabil*.

După aceste relatări am trecut la descrierea valorilor tinerilor maghiari din Ardeal și am împărțit aceste cercetări în două mari grupe: *Cercetarea pe tineret transilvănean între 1990 și 1999* și *Cercetarea pe tineret între 2001-2020*, detaliind rezultatele celor mai importante studii de amploare. Cercetările sociologice pentru tineret în Transilvania au început în a doua jumătate a anilor '90, după schimbarea de regim, și au urmărit să exploreze organizațiile civile ale tinerilor maghiari care trăiesc în România. De menționat aici sunt autorii Kántor Zoltán și Veres Valér, care au dorit să ofere o descriere a sectorului tinerilor maghiari din România, precum și să afle rolul și funcția acestei grupe de vârstă (Veres, 1994a, 1994b).

De menționat este și sondajul organizațiilor de tineret din 1995, precum și primul volumul unei serii intitulate *Cărți de situație*, despre starea tinerilor care locuiesc la sate, în care generația de tineret este definită ca strat social.

Analizând situația tinerilor din mediul rural, au observat planurile de migrație, autoorganizare, stat, exemple de reprezentare publică etc. ale acestei păături sociale (Biró A., Gagyı & Túros 1995).

Colaboratorul principal al cercetărilor din Cluj-Napoca a fost Kálmán Gábor (conferențiar invitat din Budapesta la Catedra de Sociologie a Universității Babeș-Bolyai), sub influența căruia tinerii sociologi din cadrul Centrului de Cercetări Sociale „Max Weber” s-au ocupat în primul rând de cercetările privind tineretul studentesc (Veres, 2000).

În 1999, la Departamentul de Sociologie (linia maghiară) a Universității Babeș-Bolyai din Cluj Napoca, a fost realizată o serie de sondaje de opinie în rândul studenților, sub inițiativa și coordonarea lui László Péter, al cărei titlu este *Curaj civil* și care a inclus anchete legate de socializare, cultura politică, modele de acțiune politică, comportamentul alegătorilor, utilizarea mass-media și atitudini. Este important de menționat că această serie de cercetări a fost considerată inedită în analiza socializării politice și a culturii politice.

În următorul subcapitol am prezentat *cercetările despre tineret din perioada 2001-2020*: cercetarea de bază MOZAIK 2001, care s-a realizat cu sprijinul statului maghiar, și care a stat la baza cercetărilor ulterioare. Pe de o parte, cercetarea oferă o comparație complexă a situației tinerilor din minoritatea maghiară care trăiesc în România (Transilvania), pe de altă parte, dezvăluie situația tinerilor din Ungaria și țările învecinate. MOZAIK 2001 a fost prima cercetare comparativă de amploare tip anchetă din România, care a examinat situația tinerilor de 15-29 de ani care trăiesc în mai multe țări, pe un eșantion reprezentativ de 6480 persoane.

În continuare am trecut la prezentarea seriei de cercetări al Festivalului Peninsula din Târgu Mureș dintre anii 2005-2008 și la investigația Tineretul Maghiar din Transilvania 2008. Rezultatele cercetării arată că tinerii, în ceea ce privește obiectivele lor viitoare, atribuie un rol important învățării, acumulării de cunoștințe și dobândirii unei profesii. Șomajul și lipsa banilor sunt, de asemenea, o problemă pentru ei, iar singura modalitate de a rezolva acest lucru este prin studiu și un loc de muncă bun. O treime dintre participanții la festival se gândesc serios la posibilitățile de a se stabili în străinătate. Potrivit studiului, cele mai frecvente activități de agrement ale tinerilor includ muzică, pictură și ieșiri săptămânale regulate la locurile de divertisment (Ercsei, Kiss & Szabó, 2011).

După 2009 s-au efectuat mult mai puține cercetări empirice, s-au continuat mai degrabă cercetările anterioare. Am detaliat aici cercetările pentru tineri MOZAIK 2011 și Ifi 2013 (Ercsei, 2017).

Similar cercetării Mozaik 2001, sondajul Mozaik 2011 a examinat stilul de viață, sistemul de valori, resursele materiale și culturale, planurile de viitor, situația pe piața muncii, nevoile de educație continuă, atitudinea și identitatea politico-socială ai tinerilor maghiari care trăiesc în România.

Am relatat în continuare cercetarea intitulată Tineretul Maghiar din Transilvania 2013, în care se constată că, față de sondajele anterioare, nu a existat o scădere semnificativă a sensului de identitate, dar cele mai grave probleme ale tinerilor transilvăneni sunt șomajul, lipsa banilor, un viitor fără speranță, veniturile mici, sărăcia și nesiguranta.

În 2014, au avut loc două cercetări: *Identitatea maghiară din Ungaria și dincolo de granițe* (Székely L. 2014) și *Patria la înălțime. Studiu privind identitatea tinerilor maghiari din străinătate* (Székely L. 2014). Ambele studii au vizat tinerii maghiari cu vârsta cuprinsă între 15 și 29 de ani care trăiesc în străinătate. Răspunsurile arată că elementele culturale (școlarizarea maghiară, tradițiile religioase, istoria, limba), angajamentul față de identitatea națională și emoțiile pozitive precum fericirea, gloria și bucuria joacă un rol important pentru tineri. Conform rezultatelor, tinerii din Transilvania c își acceptă identitatea, dar se caracterizează printr-un dificil sentiment de minoritate. Din Bazinul Carpatic, conștiința națională maghiară se dovedește a fi cea mai puternică în Transilvania, maghiarii ardeleni sunt cei mai mândri de maghiaritatea lor în comparație cu ungurii din Ungaria și Voivodina (Székely, 2014).

În 2015 au continuat anchetele de amploare, prin care obținem o imagine mai cuprinzătoare asupra stilului de viață al tinerilor maghiari din Transilvania. Printre acestea, amintim ancheta GeneZYs 2015, și cercetările intitulate „Tineretul maghiar din Bazinul Carpatic” și ”Cercetarea Tinerii Maghiari din Transilvania 2016” (Szekely, 2016). În ceea ce privește tinerii maghiari din Transilvania, din rezultatele anchetei de amploare GeneZYs se desprind câteva date importante. În comparație cu ceilalți tineri din eșantionul mare, tinerii maghiari din Transilvania au o viziune relativ mai tradițională asupra lumii (valori tradiționale), și au o disponibilitate mult mai mică de a migra precum și o rată mai mare a căsătoriilor mixte. Cea mai mare provocare pentru tinerii din Transilvania a rămas șomajul și deznădejdea. În ceea ce privește valorile tinerilor din Transilvania, rezultatele cercetării arată diferențe semnificative regionale și pe grupe de vârstă. Tinerii din Transilvania și Transcarpatia au un set de valori mai tradițional în comparație cu alte regiuni. Valorile tinerilor maghiari din Slovacia și Voivodina sunt mult mai moderne, dar aici și tendința de a migra în Occident este destul de mare (Papp, 2015).

În următorul subcapitol am vorbit despre un studiu intitulat *Tineretul maghiar ardelean, caracteristici sociologice și schimbări între 2001 și 2016*, coordonat de Veres Valér, profesor la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. În cele șapte capitole ale volumului, autorii examinează viața și modul de gândire al tinerilor maghiari din Transilvania din mai multe perspective. Printre acestea amintim identitatea națională a tinerilor, religiozitatea, orientările valorice, obiceiurile de petrecere a timpului liber și de consum cultural, situația financiară, utilizarea mass-media, planificarea familială, relațiile etc. (Veres, 2020).

Patru ani mai târziu, în 2020 a fost finalizată cercetarea *Tinerii maghiari din străinătate*. Printre problemele investigate se numără religiozitatea, identitatea națională, situația educațională, angajarea, bunăstarea socială, timpul liber, media și mediul digital, precum și planurile de a întemeia o familie și de a avea copii.

În următorul subcapitol am prezentat *studiul comparativ al orientărilor valorice ale tinerilor din România și Ungaria*. Examinând valorile elevilor de liceu din Ungaria și România, amintim două cercetări: una realizată în perioada octombrie – noiembrie 2000, pe un eșantion reprezentativ la nivel național de 3.253 de liceeni (Csepeli & Székelyi, 2000), și sondajul Institutului Sociologic al Academiei Române de Științe din București (Petre, Banciu, Rada & Balica, 2000). În urma comparării celor două sondaje, se poate concluziona că mediul social al elevilor de liceu din Ungaria și România este mai favorabil decât media populației (Örkény, 2000). În comparație cu studenții din Ungaria, situația studenților români este dezavantajoasă în mai multe domenii, de exemplu, studenții și familiile lor sunt deseori nevoiți să facă economii, întrucât de multe ori rămân fără bani la sfârșitul lunii. La începutul anilor 2000, puțini studenți din România aveau telefon mobil, computer, acces la internet sau permis de conducere. Pe baza datelor se poate concluziona că lipsa banilor apare cel mai

adesea în familiile elevilor care frecventează liceele tehnice și liceele profesionale. Cercetarea mai arată că, comparativ cu studenții români, studenții maghiari sunt mult mai mulțumiți de viața lor de până acum. În ceea ce privește preferințele valorice, familia, dragostea, banii și prietenia sunt considerate cele mai importante în ambele țări, urmate de cunoaștere și muncă. Elevii români consideră religia mult mai importantă decât tinerii maghiari (Örkény, 2000). În Ungaria, etapele de viață ale elevilor sunt în mare măsură influențate de statutul social al părinților lor. Tipul de școală nu afectează direct viziunea de viitor a elevilor, ci viitorul de succes imaginat depinde de mediul familial, de rezultatele școlare, de dobândirea unui capital de cunoștințe tradiționale și de intenția de a continua studiile (Örkény, 2000).

Tot în acest capitol am prezentat studiul lui Iulian N. Dalu, care a examinat valorile tinerilor români și maghiari din punctul de vedere al tranziției dintre educație și muncă. În ceea ce privește evaluarea sistemului de învățământ, tinerii români și maghiari sunt de acord că școala și-a pierdut rolul central în procesul instructiv-educativ. Totuși 43% din tinerii români spun că școala este baza culturii generale, și abia 20% dintre tinerii maghiari susțin această opinie. Aceeași discrepanță este evidentă și atunci când tinerii trebuie să-și manifeste opinia despre rolul școlii în pregătirea lor pentru viață, deoarece în timp ce doar 13% dintre tinerii maghiari cred acest lucru, 33% dintre tinerii români sunt de acord că școala îi pregătește pentru viață (Dalu, 2011). În comparație cu tinerii maghiari, tinerii români duc un stil de viață mai tradițional, dependent de gospodărie în ceea ce privește ocupațiile. Tinerii români părăsesc școala mai târziu decât omologii lor maghiari și se poate concluziona că maghiarii sunt mai înclinați spre independența personală și financiară.

În cadrul prezentării scurte și succinte a cercetărilor de amploare menționate anterior, putem observa lumea orientărilor valorice ale tinerilor români și maghiari cu vârste cuprinse între 18-35 de ani și putem afla despre preferințele valorice ale grupului de vârstă tânără în funcție de diverse variabile (sex, naționalitate, mediul familial etc.).

6. Metodele cercetării

Întrucât una dintre cele mai frecvent utilizate tehnici exploratorii ale cercetării cantitative este ancheta prin *chestionar*, am apelat și noi la metoda chestionarului pentru a colecta un număr mare de date. Mărimea eșantionului a fost de 1000 de respondenți, elevi între 15-19 ani, care învață la diferite tipuri de licee, cu predare în limba română și limba maghiară și la diferite specializări (real, uman, tehnologic) din județul Cluj. Am folosit metoda de interogare de tip auto-umplere. Prin urmare, studenții au completat chestionarul sub supravegherea intervievatorului, cu scopul de a primi răspunsuri cât mai obiective. Chestionarele au fost create atât în limba română cât și în limba

maghiară în funcție de limba de predare a instituției de învățământ. Chestionarul a avut 11 pagini, cu 60 de întrebări și a inclus următoarele subiecte:

- caracteristicile socio-demografice ale elevului și ale familiei/gospodăriei acestuia (vârsta, sexul, tipul de așezare, reședința, tipul de școală, specializarea la nivel de liceu, studiile - părinților, ocupația părinților, venitul lunar al părinților, naționalitate);
- religie (religiozitate, credință în Dumnezeu);
- condițiile necesare pentru o căsătorie reușită;
- loialitate;
- valori;
- migrația.

Întrebările din chestionar au fost de tip standardizat (închise/semiînchise), cu o gamă restrânsă de răspunsuri, cum ar fi de exemplu: foarte probabil/probabil/puțin probabil/improbabil. Prin acest chestionar s-a putut relativ ușor contoriza și compara răspunsurile primite de la elevi.

În cadrul chestionarului realizat în rândul elevilor de liceu din județul Cluj în perioada 2019-2020, ne-au interesat în special valorile elevilor. În examinarea sistemului de valori al tinerilor am enumerat o serie de valori sociale pe care tinerii trebuiau să le marcheze în ordinea importanței la o scară (de la unu la cinci) prestabilită. În chestionar au fost folosite întrebări închise și semiînchise.

Scopul tipurilor de întrebări selectate a fost acela de a obține cele mai precise răspunsuri legate de preferințele valorice ale elevilor de liceu.

Contextul metodologic și baza teoretică a studiului sunt studiile sociologice ale valorii, realizate de Rokeach, Inglehart și Schwartz. Am editat opțiunile de răspuns pentru valorile din chestionar după modelul scalei Likert de clasificare, a cărei scară de acord variază de la unu la cinci numere (impare). În chestionarul cercetării actuale de orientare a valorii a liceenilor din județul Cluj, este inclusă o versiune modificată a scalei valorice Rokeach și a blocului scop-valoare.

Pentru prelucrarea bazei de date colectate prin chestionar, am recurs la metode de analiză statistică, precum: distribuția statistică, analiza factorială, analiza variației (testul ANOVA, testul T), regresia liniară, verificarea semnificației prin testele Bonferroni și Games Howell.

Caracteristici socio-demografice: studenții care participă la cercetare

Numărul de elemente ale populației de bază examinate în cercetare a ajuns la 998, de aceea am apelat la metode de cercetare cantitativă, pentru a prezenta datele numerice și a crea concluzii de valabilitate generală. Așa cum am amintit în capitolul anterior, metoda de colectare a datelor utilizată a fost chestionarul autocompletat (cu întrebări închise și deschise), iar eșantionul a fost creat prin

eșantionare aleatorie simplă. Sondajul de opinie a fost realizat personal (face-to-face), sub supraveghere (prin vizitarea școlii).

Unul dintre scopurile sondajului este de a colecta date pe un eșantion reprezentativ, iar rezultatele ar trebui să fie generalizabile la întregul grup.

Un alt scop al anchetei prin chestionar a fost investigarea orientărilor valorice a aproape 1.000 de liceeni cu privire la variabilele sociale, din care am obținut 998 de răspunsuri valide.

Intervievații au fost selectați din liceele teoretice și tehnologice din județul Cluj, cu predare în limba română și maghiară, precum și din licee reale, umaniste și tehnologice și din diferite clase (clasele 9-12).

Pentru examinarea ipotezelor, eșantionul a fost format din liceeni care locuiesc în orașele județului Cluj, mai precis orașele Cluj, Dej, Gherla și satele din vecinătatea acestora.

7. Ipotezele cercetării și rezultatele empirice

În teza noastră, am explorat diferitele preferințe valorice ale elevilor de liceu din județul Cluj, ținând cont de variabilele de origine familială, precum și de tipul de școală și de profil. Am utilizat un chestionar reprezentativ autoeditat și prin sondajul nostru, am reușit să evidențiem diferențele semnificative dintre orientările valorice ale elevilor, în funcție de caracteristicile sociodemografice. Elevii de liceu au considerat valorile post-materiale precum fericirea, prietenia adevărată și libertatea, ca fiind de o importanță peste medie. Dintre valorile orientate spre relaționare, familia și dragostea sunt considerate destul de importante în rândul elevilor. Valorile orientate către obiective și carieră nu sunt mai puțin importante pentru tineri, dar se poate observa o identificare mai slabă cu valorile tradiționale precum religia, credința în Dumnezeu, respectul pentru tradiții și naționalitate.

În cercetarea noastră, am formulat șase ipoteze:

1. Prima ipoteză: Până la sfârșitul celui de-al doilea deceniu al secolului XXI, profilurile valorice ale tinerilor de liceu din județul Cluj vor fi marcant determinate de variabilele de mediu social (tipul locului de origine, studiile și statutul de venit al părinților, ocupație, fundal migrațional).

În cadrul analizei factoriale, examinând relația cu valorile în funcție de tipul de reședință, am constatat că valorile post-materiale, materiale și orientate spre carieră sunt mai susceptibile de a fi incluse în valorile tinerilor care trăiesc în reședința de județ, în timp ce valorile factorului religios, național-conservator tind să atingă cea mai mare variație a factorilor în cazul celor care locuiesc la sat. În alte orașe (Dej, Gherla), relațiile de cuplu și valorile centrate pe familie au fost cele mai preferate. Cu aceste constatări putem verifica o parte a primei noastre ipoteze, conform căreia profilurile valorice ale tinerilor de liceu din județul Cluj sunt determinate marcant de tipul locului de proveniență.

De asemenea, am observat diferențe semnificative ale orientărilor valorice, în funcție de educația și veniturile părinților, de exemplu, atitudinea postmaterialistă este mai vizibilă la copiii părinților cu venituri mai mari. Profilurile valorice ale tinerilor din județul Cluj sunt determinate și de situația migrațională a părinților, ipoteză confirmată prin examinarea diferențelor de medii ale pachetelor factoriale.

2. A doua ipoteză: Religiozitatea joacă un rol din ce în ce mai minor în orientările valorice ale tinerilor, dar dacă este inclusă într-un sistem național conservator de valori religioase, formează o orientare valorică independentă pentru un grup semnificativ de tineri. Rezultatele analizei descriptive au arătat că în rândul tinerilor din județul Cluj, religiozitatea s-a dovedit a fi o valoare mai puțin semnificativă, mai degrabă este tipică tinerilor din sate cu un mediu social mai tradițional, pentru care păstrarea tradițiilor și credința în Dumnezeu sunt mai importante, confirmând această ipoteză.

2.1. Prima subipoteză: Orientarea conservatoare a valorii religioase naționale este mai tipică pentru elevii dintr-un mediu social mai tradițional, din sate, cu părinți cu studii mai mici.

O parte a acestei sub-ipoteze a fost susținută și de rezultatele analizei noastre, care au relevat că orientarea valorică conservatoare național-religioasă este mai tipică pentru elevii cu părinți cu studii scăzute. Valorile structurii factoriale religioși, național-conservatori, create în urma analizei factoriale, au arătat o medie la fel de negativă pentru copiii părinților care au absolvit liceul sau studiile superioare, ceea ce indică faptul că credința în Dumnezeu și religia joacă un rol important în viața copiilor cu părinți subeducați.

2.2. A doua subipoteză: În rândul liceenilor maghiari, religiozitatea apare separat în structura profilului valoric, separat de valorile naționale conservatoare, dar conectat la alte valori post-materiale precum pacea.

Rezultatele obținute în cadrul analizei factoriale au confirmat și această ipoteză, fiindcă în cazul studenților care studiază în limba maghiară, religiozitatea apare în cel de-al patrulea pachet factorial, legat de valoarea post-materială a unei lumi pașnice, separată de valorile naționale conservatoare.

3. A treia ipoteză: În cazul liceenilor din județul Cluj, care aparțin generației Z, orientarea valorică materială orientată spre carieră, ocupă un loc secundar după orientarea valorică a relațiilor de familie și partener. Tinerii par a fi destul de omogeni în raport cu cele două, profilurile valorice sunt doar ușor diferențiate în funcție de variabilele sociodemografice și de fond familial.

Această ipoteză poate fi verificată pe baza ierarhiei mediilor valorice, constatând faptul că valorile medii ale valorilor materiale și ale valorilor îndreptate spre carieră sunt situate în al doilea trimestru al ierarhiei valorice în funcție de gradul de preferință. Cu toate acestea, pe baza rezultatelor analizei factoriale, factorul valorilor materiale și orientate spre carieră este separat doar pe locul al treilea, acest lucru slăbește, deși nu infirmă complet ipoteza, deoarece natura non-primară este încă

confirmată, dar putem preciza că poziția tinerilor din generația Z este mai terțiară în sistemul lor de valori.

3.1. Prima subipoteză: Sistemul de valori material orientat spre carieră apare mai proeminent în rândul tinerilor ai căror părinți lucrează în străinătate.

Pe baza comparației mediilor ponderii factorilor, putem observa că media factorului material orientat către carieră este mai mare pentru copiii părinților care lucrează în țară, nu pentru cei care lucrează în străinătate. Ca urmare, ajungem la concluzia că presupunerea noastră din a treia ipoteză a noastră nu a fost validată, așadar respingem această ipoteză pe baza rezultatelor.

Conform analizei de regresie, deși cu efect negativ, valorile materiale și orientate spre carieră sunt enumerate oarecum înaintea valorilor post-materiale, care sunt mai puțin preferate de către copiii părinților care lucrează în străinătate.

4. A patra ipoteză: Valorile post-materiale apar ca cea mai puțin semnificativă orientare valorică în rândul tinerilor.

De asemenea, acceptăm a patra ipoteză, deoarece rezultatele analizei noastre au confirmat că valorile post-materiale sunt mai puțin semnificative pentru majoritatea populației studiate. Valori precum o viață interesantă/variata, o lume a frumosului, care indică creativitate, frumusețe naturală și artistică, nu sunt o prioritate pentru tineri. Pe de altă parte, preferința valorică a majorității populației studiate este exprimată mai mult prin sistemul de valori centrat pe relațiile de familie și de partener. Fericirea, libertatea, succesul/realizarea de sine sunt valori considerate în primul rând importante, ceea ce este confirmat și de valoarea lor medie ridicată (între 4,57 și 4,82).

4.1. Prima subipoteză: În cazul tinerilor maghiari, valorile post-materiale joacă un rol mai semnificativ decât în rândul tinerilor români.

Acceptăm această sub-ipoteză, deoarece, conform rezultatelor noastre, valorile post-materiale, ca orientări valorice, sunt mai puțin semnificative în rândul elevilor de liceu, totuși în cazul elevilor maghiari, valorile post-materiale joacă un rol mai semnificativ decât în rândul studenților români.

5. A cincea ipoteză: Presupunem ca orientarea valorică a tinerilor este diferită în funcție de tipul școlii frecventate (invatamant teoretic, tehnologic/profesional), precum și în funcție de profilul clasei (uman, real, tehnologic).

În funcție de diferitele tipuri de școli și specializări frecventate, se pot observa diferențe semnificative în orientarea valorică a tinerilor. Valorile materiale și orientate spre carieră arată cea mai mare medie pentru studenții care urmează liceele teoretice, în timp ce valorile religioase și național-conservatoare sunt mai preferate de studenții care urmează liceele tehnologice,

În cazul tinerilor care urmează cursurile științelor umaniste, valorile centrate pe familie și cuplu au cea mai mare medie. Cu toate acestea, am confirmat a cincea presupunere.

5.1. Prima subipoteză: Presupunem că elevii care studiază în școlile teoretice au o proporție mai mare de valori post-materiale decât elevii care studiază în liceele tehnologice.

Deși aceste tipuri de valori au o medie mai mică, am putea observa totuși că apar într-o proporție mai mare în cazul elevilor care studiază în școli teoretice decât în cazul elevilor care studiază în liceele tehnologice, astfel putem accepta prima subsecțiune a acestei ipoteze.

5.2. A doua subipoteză: Valorile naționale conservatoare au un rol mai mare în orientarea valorică a elevilor din liceele tehnologice decât în cazul elevilor din școlile teoretice.

Examinând valorile medii ale diferitelor specializări, am observat că valorile național-conservatoare joacă un rol mai mare în valorile elevilor de liceu din liceele tehnologice decât în cazul elevilor care urmează școlile teoretice, confirmând astfel a doua subipoteza a celei de-a cincea ipoteze.

6. A șasea ipoteză: Standardele morale și așteptările tinerilor de liceu legate de familie și căsătorie (de succes) joacă un rol mai important în modelarea orientărilor valorice ale tinerilor decât statutul social al părinților (statut familial, educație, situație financiară).

Pe parcursul modelelor explicative al regresiei liniare, am ajuns la concluzia că normele morale și așteptările liceenilor din județul Cluj cu privire la o căsătorie de succes joacă un rol mai important în conturarea orientărilor valorice ale tinerilor decât statutul social al părinților, adică după cum au confirmat rezultatele modelului de regresie, tinerii acordă mai multă importanță unor valori precum loialitatea și comunicarea.

8. Concluzii

În urma cercetărilor realizate și a rezultatelor obținute concluzionăm, că anumite afirmații pot fi aduse în legătură cu rezultatele cercetării lui Bogdan Voicu și Gábor Kálman.

Pe baza rezultatelor cercetării lui Bogdan Voicu efectuate în 1999, se poate stabili că, ca urmare a ierarhării valorilor, există diferențe mari între tinerii români și cei maghiari, mai ales în domeniul realizării de sine și al religiei. Pentru tinerii români, credința în Dumnezeu este a doua valoare ca importanță. Potrivit lui Voicu, autoritatea explicațiilor religioase în rândul populației românești este extrem de mare în comparație cu alte țări europene, ceea ce nu este surprinzător. Datele din 1999 arată că în medie două treimi dintre tineri cred că biserica oferă răspunsuri adecvate la diferitele probleme familiale și morale ale unui individ. Aceasta duce la concluzia că biserica este una dintre cele mai importante instituții nu doar pentru populația adultă, ci și pentru tineri. Cu toate acestea, rezultatele noastre indică faptul că, în cazul tinerilor români, religia nu mai ocupă locul doi, ca până acum, ci familia și prietenia adevărată (valori centrate pe familie și relație) apar ca a doua valoare preferată. Autorealizarea deasemenea s-a clasat pe primul loc în clasamentul tinerilor români, însă valorile păcii și bunăstării s-au dovedit a fi mai importante pentru tinerii maghiari. Analiza datelor a relevat că

valoarea succesului/realizării de sine se află în continuare mai în față în clasamentul tinerilor români, iar valoarea păcii și bunăstării crește ca valoare în cazul tinerilor maghiari în comparație cu omologii lor români.

Ancheta lui Voicu a mai relevat că tinerii maghiari sunt mai toleranți în toate privințele decât tinerii români. Acest lucru este confirmat și de rezultatele studiului nostru, conform cărora tinerii maghiari pun mai mult accent pe ascultare și toleranță decât omologii lor români.

Conform rezultatelor anului 1999, autorealizarea, credința în Dumnezeu (valoarea tradițională) și familia sunt cele mai importante valori pentru tineri, însă în cazul nostru în fruntea clasamentului este fericirea și prietenia adevărată. Cu toate acestea, familia ocupă acum aceeași poziție ca și în 1999, adică pe locul trei în clasamentul valorilor. Pe baza clasamentului valorilor, în rândul tinerilor maghiari, valorile libertății și egalității de șanse s-au dovedit a fi ceva mai importante, decât în rândul tinerilor români. O diferență în acest sens apare și în prezent, însă acum rezultatele arată, că chiar dacă există o mică diferență între medii, aceste valori se dovedesc a fi mai importante în rândul tinerilor români.

Kálmán Gábor, ca urmare a activității sale ca lector invitat la BBTE, a realizat colectarea de date la Cluj în 1999, pe baza cărora a examinat, printre altele, valorile, independența și strategiile viitoare, modelele de acțiune și atitudinile tinerilor. În 1999, religiozitatea a jucat încă un rol foarte puternic în rândul tinerilor clujeni. Rezultatele sondajului nostru, pe de altă parte, arată că în prezent religia are un impact redus asupra vieții tinerilor. Cea mai semnificativă diferență între tinerii maghiari și români din Cluj este că tradițiile (respectul pentru tradiții) tinerilor români, care vor să urmeze modele occidentale, nu sunt atât de puternice în comparație cu tinerii maghiari din cauza individualizării puternice. Examinând respectul pentru tradiții în studiul nostru, am constatat ceea ce a făcut și Kálmán Gábor și colegii săi, și anume că față de tinerii maghiari, tinerii de naționalitate română consideră că respectul pentru tradiții este mai puțin important.

Valorile post-materiale caracterizează practic grupa de vârstă tânără, totuși, pentru majoritatea, o viață interesantă și variată este cea mai preferată valoare post-materială. Această preferință valorică se bazează pe caracteristicile generației Z, deoarece, așa cum susține și Krisztián Steigervald, această grupă de vârstă a fost expusă de la o vârstă foarte fragedă la constrângere pentru a alege, oferindu-i-se posibilitatea de a alege între diversele conținuturi media, care a dus la faptul că acești tineri vor opta pentru varietate și diversitate în toate domeniile vieții lor. Chiar și instituția de învățământ și locul de muncă ales trebuie să îndeplinească criteriul „insta-compatibilității”, care nu este altceva decât dotarea acestor microgrupuri cu caracteristici care merg mână în mână cu valorile post-materiale: mediu flexibil și motivant, atmosferă plăcută de lucru etc.

9. Bibliografie

- Andorka, R. (1997). *Bevezetés a szociológiába*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Andrássy, M., & Vitányi I. (1979). *Ifjúság és kultúra. A fiatalok kulturális, művészeti magatartása*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó.
- Anghelescu, G. (2011). *Külföld 3D-ben. Hasonlóságok és különbségek az erdélyi magyar fiatalok és a román fiatalok migrációs viselkedésében*. In T. Kiss, & G. Kiss (szerk.), *Erdélyi magyar fiatalok. Összehasonlító elemzés*. Nemzet Kisebbségkutató Intézet. Kolozsvár: Kritérion Kiadó.
- Bădescu, G., Comşa, M., Gheorghişă, A., Stănuş, C. & Tufiş, C., D., 2010. *Implicarea civică și politică a tinerilor (A fiatalok közéleti és politikai részvétele)*. Constanța: Editura Dobrogea.
- Barna, G., & Kiss, T. (2011). *Erdélyi magyar fiatalok. Összehasonlító elemzés*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet. Kolozsvár: Kritérion Könyvkiadó.
- Barna, L., & Székelyi, M. (2002). *Túlélőkészlet az SPSS-hez*. Budapest: Typotex Kiadó.
- Bauer, B. (2001). A fiatalok értékrendjének eltérései a különböző régiókban In P. Donáth & M. Farkas (szerk.), *Filozófia – Művelődés – Történet* Budapest: Trezor Kiadó.
- Bauer, B. (2002). *Az ifjúság viszonya az értékek világához*. In B. Bauer & A. Szabó szerk.), *Ifjúság 2000. Tanulmányok I*. Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.
- Bauer, B., Déri, A., Gyorgyovich, M. & Pillók, P. (2015). *Haza a magasban. Tanulmány a külföldi magyar fiatalok magyarságtudatának alakulásáról*. Kolozsvár: Kolozsvári Kommunikáció- és Médiakutató Intézet Kiadó.
- Beck, U. (2003). *A kockázat-társadalom. Út egy másik modernitásba*. Budapest: Századvég Politikai Iskola Alapítvány Kiadó.
- Comşa, M. (2006). *Stiluri de viață în România după 1989*. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană.
- Covrig, A. & Rat, C. (2000). Erdélyi középiskolások értékrend profiljai, In V. Veres, (szerk.) *Nemzeti vagy nemzedéki korszakváltás*. Kolozsvár: Budapest: Limes – Új Mandátum Kiadó.
- Csata, Zs. (2017). Helyzetép a határon túli magyar fiatalok munkaerőpiaci és gazdasági helyzetéről. In Z. Papp (szerk.), *Változó kisebbség. Kárpát-medencei magyar fiatalok. A GeneZYs 2015 kutatás eredményei*. Budapest: Mathias Corvinus Collegium Tihanyi Alapítvány – MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet Kiadó.
- Csata, Zs., & Magyarai, T., & Veres, V. (2002). Belső-Erdély. In B. Bauer, A. Szabó, L. Laki & I. Nemeskéri (szerk.), *Mozaik 2001, Gyorsjelentés – Magyar fiatalok a Kárpát Medencében*. Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, 141-186.
- Csepeli, Gy. (2001). *Szociálpszichológia*. Budapest: Osiris Kiadó.

- Csepeli, Gy., Kéri, L. & Stumpf, I. (szerk.) 1992. *Állam és polgár*. Budapest: MTA Politikai Tudományok Intézete, Magyarországi Politikai Képzési Központ.
- Dalu, N. I. (2011). *Oktatás és munka a román és magyar fiatalok értékrendjében*. In: Erdélyi Magyar Fiatalok. Összehasonlító elemzés. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet. Kolozsvár: Kriterion Kiadó.
- Dániel, B. (2011). Tematikus elemzések. *Erdélyi magyar fiatalok jövőterveinek, munkaerőpiaci helyzetének, etnikai fogyasztásának vizsgálata*. In MOZAIK 2011 – Magyar fiatalok a kárpát-medencében. Szeged-Budapest 2013. Dr. Szegfű László és Dr. Tóth Tibor Kiadók.
- Daniel, S., Stoica, C., A. & Umbreş, R. (2014). *Tineri în România griji, aspirații, atitudini și stil de viață*. Raport de cercetare realizat de Centrul de Sociologie urbană și Regională – Curs pentru Friedrich-Ebert-Stiftung România. București.
- Domokos, T., Kántor Z., Pillók P., & Székely, L. (2020). Külhoni magyar fiatalok – Kérdések és válaszok – Fiatalokról, Fiataloktól. Magyar Fiatalok 2020. Budapest: Szabó Marianna Beatrix Kiadó.
- Durkheim, É. (1893). *A társadalmi munkamegosztásról*. Budapest: Osiris Kiadó. (fordította Csákó Mihály).
- Durkheim, É. (1925). *L'Education morale*. Paris. France, 1963 (nouvelle édition): Presses universitaires de France.
- Durkheim, É. (1978). *A társadalmi tények magyarázatához*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Kiadó.
- Ercsei, K. & Geambaşu, R. (2004). *A „tusványosi táborlakók” ifjúsági státuszának és politikai beállítottságának vizsgálata*. In Erdélyi Társadalom (2), 113–133.
- Ercsei, K. (2009). *Az ifjúsági korszakváltás szabadidős scenáriója Romániában. Megállapítások és tézisek a Félisziget-fesztivál fiataljai kapcsán*. In Cs. Jancsák (szerk.), *Fiatalok a Kárpát-medencében*. Mozaikok az ifjúság világáról. Szeged: Belvedere Kiadó.
- Ercsei, K. (2017). Ifjúságkutatás Romániában 1989-et követően. In A. Z. Papp (szerk.), *Változó kisebbség. Kárpát-medencei magyar fiatalok. A GeneZYs 2015 kutatás eredményei*. Budapest: Mathias Corvinus Collegium – Tihanyi Alapítvány – Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet, 91–132.
- Ercsei, K., Kiss, Z. & Szabó, J. (2011). *Fiatalok szabadidős fogyasztása, önállósodása és jövőképe a marosvásárhelyi Félisziget-vizsgálatok alapján*. In G. Barna–T. Kiss (szerk.), *Erdélyi magyar fiatalok. Összehasonlító elemzés*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet. Kolozsvár: Kriterion Könyvkiadó, 233–260.
- Falman, T. (2001). *A Z generáció digitális identitása a közösségi médiában*. Marketing & Menedzsment, 49(1), pp. 18-29.

- Farkas, A. (2000). *Politikai kultúra, társadalmi részvétel*. In K. Gábor (szerk.), *Társadalmi átalakulás és ifjúság. A szabadság mint esély?* Szeged: Belvedere Meridionale Kiadó, 188–194.
- Fleşner, M. (1994). *Familia și delicvența juvenilă* (A család és a fiatalkori bűnözés). In: *Revista Calitatea Vieții* 1, 45–53.
- Fodor, M., & Jäckel, K., & Nagy, O. (2017). *"Employer Branding a Z generáció szemével – Milyen munkahelyre vágnak és milyen szempontok alapján döntenek a munkahelyválasztásról a "Z-k"*, Tanulmánykötet – Vállalkozásfejlesztés a XXI. században VII., Óbuda University, Keleti Faculty of Business and Management.
- Füstös, L., & Szokolczai, Á. (1999). *Kontinuitás és diszkontinuitás az értékpreferenciákban (1977-1998)*. In: *Szociológiai szemle*. 1999 (3), 54-71.
- Gábor, K. (1992). Az ifjúsági kultúra korszakváltása. In K. Gábor (szerk.), *A kelet- és nyugat-európai ifjúság kulturális mintái*. 119-132. Szeged: Miniszterelnöki Hivatal Ifjúsági Koordinációs Titkársága Kiadó.
- Gábor, K. (2006). *Az ifjúságkutatás irányai a kilencvenes években*. In K. Gábor–Cs. Jancsák (szerk.): *Ifjúságszociológia szemelvények*. Szeged: Belvedere, 366–383.
- Gábor, K. (2009), *Ifjúságkutatás és ifjúságpolitika*. In I. Bíró (szerk.), *Csatlakozás az európai ifjúsági térséghez* Szeged: Európai Ifjúsági Kutató-, Szervezetfejlesztő és Kommunikációs Központ.
- Gábor, K., & Jancsák, Cs. (2004). *Ifjúsági korszakváltás, Ifjúság az új évezredben* Szeged: Belvedere Meridionale.
- Gábor, K., & Veres, V. (2005). *A perifériáról a centrumba. Az erdélyi fiatalok helyzetképe az ezredforduló után*. Szeged-Kolozsvár: Belvedere Meridionale. Kiadó. Max Weber TK Alapítvány
- Gábor, K., & Veres, V. (2011). *Ifjúsági korszakváltás Kelet-Európában. Az erdélyi magyar fiatalok helyzete*. In T. Kiss & G. Barna, *Erdélyi magyar fiatalok. Összehasonlító elemzés*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet. Kolozsvár: Kriterion Könyvkiadó.
- Gazsó, F. (1971). *Mobilitás és iskola*. Budapest: MSZMP KB Társadalomtudományi Intézet.
- Gazsó, F., & Laki, L. (1999). *Esélyek és orientációk*. *Fiatalok az ezredfordulón*. Budapest: OKKER Kiadó.
- Gazsó, F., & Laki, L. (2004). *Fiatalok az újkapitalizmusban*. Budapest: Napvilág Kiadó.
- Gazsó, F., & Stumpf, I. (1992). *Rendszerváltozás és ifjúság*. Budapest: MTA Politikai Tudományok Intézete.
- Gazsó, F., Laki, L., & Pitti, Z. (2008). *Társadalmi zárványok*. Budapest: MTA Politikai Tudományok Intézete.
- Ghebrea, G. (1994). *Tinerele cupluri și coabitare intergenerațională* (Fiatal párok és többgenerációs háztartások). *Revista Calitatea Vieții* (1), 25–34.

- Hankiss, E. (1977). *Érték és társadalom. Tanulmányok az értékszociológia világából*. Budapest: Magvető Kiadó.
- Hankiss, E. (1983). *Társadalmi csapdák. Diagnózisok*. Budapest: Magvető Kiadó.
- Hankiss, E. (1989). *Kelet-európai alternatívák*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Hankiss, E. (2004). *Társadalmi csapdák és diagnózisok. Tanulmányok a hetvenes évekből*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Hankiss, E. (2017). *Diagnózisok*. Budapest. Helikon Kiadó.
- Hansen, K., P. (2000). *Kultur und Kulturwissenschaft. Eine Einführung*. 2. Aufl. Tübingen/ Basel: Francke.
- Hechter, M. (1993). *Values Research in the Social and Behavioral Sciences*. In: Hechter, M., Nadel, L., & Michod, R., E. (1993). *The Origin of Values*. New York: Publisher Aldine de Gruyter, 1–28.
- Hofstede, G. & Hofstede J. (2008). *Kultúrák és szervezetek. Az elme szoftvere. Az interkulturális együttműködés és szerepe a túlélésben*. Pécs: VHE Kft.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations*. Sage Publications, Thousand Oaks CA.
- Hofstede, G. (2011). *Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context*. Forrás: <http://scholarworks.gvsu.edu/orpc/vol2/iss1/8>
- Hofstede, G. (2017). *Cultural dimensions*. Forrás: <https://geerthofstede.com/culture-geert-hofstede-geert-jan-hofstede/6d-model-of-national-culture/>
- Howe, N. & Strauss, W. (1992). *Generations. The History of America's Future, 1584 to 2069*. Harper Perennial.
- Ilie, S. (2004). *Tinerii și participarea la decizie (A fiatalok és részvétel a döntéshozatalban)*. Revista Calitatea Vieții (3-4), 231–232. In: Erdélyi Magyar Fiatalok. Összehasonlító elemzés. Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet.
- Inglehart, R (1977). *The Silent revolution: Changing Values and Political Styles among Western Publics*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton: Princeton University Press.
- Jámbori, Sz. (2003). *Az iskolai környezet szerepe a serdülők jövő-orientációjának alakulásában*. In: Magyar Pedagógia.103(4), 481-497.
- Kabai, I. (2006). *Társadalmi rétegződés és életesemények. A Magyar fiatalok a posztindusztriális korszakban*. Budapest: Németh István Kiadó.
- Kamarás, I. (2008). *Erkölcstan*. Budapest: Krónika Nova Kiadó.

- Kant, I. (1991). *Az erkölcsök metafizikája. In Kant I. Az erkölcsök metafizikájának alapvetése. A gyakorlati ész kritikája.* Ford. Berényi Gábor. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Kapitány, Á & Kapitány, G. (2000). *Látható és láthatatlan világok az ezredfordulón.* Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó.
- Kapitány, Á. & Kapitány, G. (1983). *Értékrendszereink.* Budapest: Kossuth Könyvkiadó.
- Kárpáti, L. (2019). Gondolatok a Z-generáció társas jellemzőiről és ezek lehetséges társadalmi hatásairól. DOI: 10.25116/kozelitesek 2019.3-4.4
- Katona, K. (1967). *Ifjúságunk problémái.* Budapest: Gondolat Kiadó.
- Keller, T. (2009). *Magyarország helye a világ értéktérképén.* Budapest: TÁRKI Társadalomkutatási Intézet Zrt.
- Keller, T. (2010). *Magyarországi értéktérkép: normakövetés, egyéni teljesítmény és öngondoskodás elfogadottsága a magyar társadalomba.* Szociológiai Szemle 20 (2): 42-70.
- Keniston, K. (1968). *Young Radicals.* New York: Published by Harcourt, Brace & World Ink.
- Keniston, K. (1970). *Student activism, moral development, and morality.* American Journal of Orthopsychiatry, 40 (4), 577-592. Kisebbségkutató Intézet Kiadó.
- Kiss, D. (2020). *Nekünk ez van. Vallás és egyházak a rendszerváltás utáni Erdélyben.* Nemzeti Kisebbségkutató Intézet. Kolozsvár: Exit Kiadó.
- Kiss, T. (2001). *Értékek és habitusok az erdélyi középiskolások jövőstratégiáiban.* In: Educatio (4), 730-738.
- Kiss, T., Barna G., & Solyó, Zs. (2008) *Erdélyi magyar fiatalok 2008. Összehasonlító elemzés.* Nemzeti Kisebbségkutató Intézet. Kolozsvár: Kriterion Könyvkiadó.
- Kluckhohn, C. (1951). *Values and value orientations in the theory of action.* In. Parsons T. & Shils, E. (szerk.), *Toward a general theory of action.* Cambridge: MA. Harvard University Press.
- Komár, Z. (2017). *Generációelméletek, Új Köznevelés, 2017/8-9*
- Kópházi, A., & Pétervári, Z., & Balassa, É. (2018). *Az X, Y és Z generációk kihívásai a 21. század munkaerőpiacán.* Munkaügyi szemle, 61(6), pp. 49–55.
- Koronváry, P., & Szabó, Sz. (2019): *Közszolgálati vezetés és szervezés.* Dialóg Campus Kiadó.
- Krajcsák, Z. (2018): *Az alkalmazotti elkötelezettség relatív fontossága a munka megváltozó világában.* Vezetéstudomány/Budapest Management Review, 49 (2), pp.38-44. DOI: 1014276/VEZTUD.2018.02.04.
- Kurz, R. (1991). *Der Kollaps der Modernisierung. Vom Zusammenbruch des Kasernensozialismus zur Krise der Weltökonomie. Frankfurt am Main. Eichborn.* In A. Antal, A. Földes, V. Kiss (szerk.): *Marx Interpretációk, irányzatok, iskolák.* Budapest: Napvilág Kiadó, 116-139.

- Kurz, R. (1995). Die Himmelfahrt des Geldes. Strukturelle Schranken der Kapitalverwertung, Kasinokapitalismus und globale Finanzkrise. *Krisis*, no. 16/17. In A. Antal, A. Földes, V. Kiss (szerk.): *Marx Interpretációk, irányzatok, iskolák*. Budapest: Napvilág Kiadó, 116-139.
- Lappints, Á. (1998). *Érték és nevelés*. Kiadás helye: Pécs: Comenius Bt.
- Leo Burnett & Target 2007. *Leo Youth 2007*. <http://www.businessmagazin.ro/media-marketing/leo-youth-1009265>; <https://www.slideshare.net/manafu/leo-youth-main-findings>.
- Leo Burnett & Target 2008. *Leo Youth II*. <http://www.slideshare.net/manafu/leo-youth-ii>.
- Lyons, S.T & Higgins, C. A., & Duxbury, L. (2010). *Work Values: Developmnet of new three-dimensional structure based on confirmatory smallest place analysis*. *Journal Organizational Behavior*. 31. 969–1002.
- Marx, K. (1961). *A tőke. I-III*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó.
- Mărginean, I. (1996). *Tineretul deceniului unu. Provocările anilor 90 (Az első évtized fiataljai. A kilencvenes évek kihívásai)*. București: Editura Expert.
- McCrinkle & Wolfinger Source, E.: *Our Age (Korunk)*, issue: 11 / 2010, pages: 1318, on www.cceol.com.
- Merriman, M. (2015). *Rise of Gen Z: new challenge for retailers*, United Kingdom: Ernst & Young LLP.
- Miklós, I. (2002). Középiskolások értékorientációi. In A. Sorbán (szerk.), *Szociológiai tanulmányok erdélyi fiatalokról*. Kolozsvár: Scientia Kiadó.
- Mitulescu, S. (2007). *Studii în domeniul tineretului: Traectorii și stiluri de viață – 2007 (Ifjúságkutatói tanulmányok: életpályák és életstílusok – 2007)*. București: Ed. Didactică și Pedagogică.
- Mitulescu, S. (2008). *Studii în domeniul tineretului. Traectorii și stiluri de viață – 2008. (Ifjúságkutatói tanulmányok: életpályák és életstílusok – 2008.)*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Mitulescu, S. (2011). *A fiatalok és a család*. In T. Kiss & G. Barna (szerk.), *Erdélyi Magyar Fiatalok. Összehasonlító elemzés*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet. Kolozsvár: Kriterion Kiadó.
- Mitulescu, S. (2011). *Az utóbbi évtizedek romániai ifjúságkutatásának vázlatja*. In T. Kiss & G. Barna (szerk.), *Erdélyi Magyar Fiatalok. Összehasonlító elemzés*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet. Kolozsvár: Kriterion Kiadó.
- Nagy, Á. (2016). *Margón kívül – Magyar ifjúságkutatás*. Budapest: Excenter Kutatóközpont Kiadó.
- Örkény, A. & Székelyi, M. (1997). *Hétköznapi igazsága. Igazságossági felfogások egy nemzetközi összehasonlítás tükrében*. Budapest: Új Mandátum Kiadó.
- Nagy, Á., & Székely, L. (2016) *Negyedszázad Magyar Ifjúság 2012*. Budapest: Excenter Kutatóközpont Kiadó.

- Örkény, A., & Szabó, I. (2002). *Társadalmi életminták, politikai orientációk*. *Educatio* 2002 (3), 404–430.
- Örkény, A. & Székelyi, M. (2010). *Az igazságosság labirintusaiban. A társadalmi igazságosság normatív elveitől az igazságos elosztás gyakorlatáig, 1991–2008*. *Szociológiai Szemle* 20 (2): 4-41.
- Papp Z., A. (2017) *Változó kisebbség. Kárpát-medencei magyar fiatalok*. A GeneZYs 2015 kutatás eredményei. Budapest: Mathias Corvinus Collegium – Tihanyi Alapítvány és a Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet Kiadó.
- Pásztor, J., & Bak, G. (2020). *Folyton online: A közösségi média használat, a társaskapcsolatok és a boldogság összefüggései az Y és Z generáció tekintetében*. XVII. Nemzetközi Tudományos Napok Konferencia: A Tudományos Napok Publikációi, Gyöngyös, Magyarország. (In Press).
- Péter L., & Pásztor Gy. (2003). *Kolozsvári diákok: jelen és jövő*. *Korunk* 4, 102–106.
- Petre, I., Banciu, D. & Balică, Ecaterina (2002). *Tineret, norme, valori. Repere pentru o sociologie a tineretului* (Ifjúság, normák, értékek. Keretrendszer az ifjúságszociológia számára). București: Editura Lumina Lex.
- Petrikás, Á. (1969). *Ifjúságkutatás a felnövő nemzedék nevelésének szolgálatában*. In L. Illés (szerk.), *Ifjúságkutatás*. 5–22. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Preda, M. (1994). *Starea tineretului român (A romániai fiatalok helyzete)*. *Revista de Cercetări Sociale* (1), 181–185.
- Prensky, M. (2001): *Digital Natives, Digital Immigrants*. *On the Horizon*, 9(5), pp. 1-6.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: Free Press.
- Sallay, H. (2003). *A szülői nevelés hatása serdülők jövő-orientációjának alakulására*. In: *Magyar Pedagógia* 103 (3), 389–404.
- Schifirneț, C. (1999). *Treizeci de ani de cercetare stiintifica a tineretului*. *Sociologie Românească* (1), 137–143.
- Schwartz, S. H., & Bilsky W. (1987). *Toward a Psychological Structure of Human Values*. *Journal of Personality and Social Psychology* 53 (3): 550–562.
- Schwartz, S., H. (1992). *Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries*. *Advances in Experimental Social Psychology* (25), 1–65.
- Schwartz, S., H. (2005). *Basic Human Values: Their Content and Structure Across Countries*. In A. Tamayo & J. B. Porto (Szerk.). *Valores e comportamento nas organizações (Values and behavior in organizations)* Petrópolis, Brazil: Vozes, 21–55.

- Smith, A. (1991). *A nemzetek gazdasága*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Kiadó.
- Smith, M., B. (1991). *Values, self, and society: Toward a humanist social psychology*. New Brunswick, US: Transaction Publishers.
- Sólyom, A. (2017). *Előítéletek rendszere a Magyarországgal szomszédos területeken élő magyar nemzetiségű 15-29 éves fiatalok körében*. In: A. Z. Papp
- Somlai, P. (1997). *Szocializáció*. Budapest: Corvina Kiadó.
- Somlai, P. (2007). *A posztadoleszcensek kora*. Bevezetés. In P. Somlai, V. Bognar, O. Tóth, & I. Kabai, *Új ifjúság – Szociológiai tanulmányok a posztadoleszcensekről*. Budapest: Napvilág Kiadó.
- Somlai, P. (2007). *Új ifjúság*. Budapest: Napvilág Kiadó.
- Somogyi, Z. (1984). *Az erkölcsi értékek világa*, Budapest: Gondolat Kiadó.
- Sorbán, A. (2002). *Szociológiai tanulmányok erdélyi fiatalokról*. Kolozsvár: Sciencia Kiadó.
- Stănculescu, M. (1996). *Profiluri atitudinale ale tinerilor din România* (Romániai fiatalok magatartási jellemzői). *Revista de Cercetări Sociale* (3), 66–108.
- Steigervald, K. (2022). *A generációk harca. Hogyan értjük meg egymást?* Budapest: Partvonal Könyvkiadó.
- Stoica, L., & Vonica R. 2004. *Autopercepția tinerilor privind accesul la decizie, în România* (Fiatalok önértékelése a döntéshozatalban való részvételt illetően, Romániában). *Revista Calitatea Vieții* (3–4), 233–254.
- Szabó, A., & Bauer, B. (2009). *Ifjúság 2008*. Budapest: Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet Igazgatója Kiadó.
- Szabó, A., Bauer B., & Pillók P. (2013). *MOZAIK 2011 – Magyar fiatalok a kárpát-medencében*. Szeged-Budapest 2013: Dr. Szegfű László és Dr. Tóth Tibor Kiadók.
- Szabó, A., Bauer, B., & Laki, L. (2002) *Ifjúság 2000*. Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.
- Szabó, A., Bauer, B., Laki, L. & Nemeskéri, I. (2002). *MOZAIK 2001. Kutatási jelentés. Magyar fiatalok a Kárpát-medencében*. Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet Kiadó.
- Szabó, I., & Örkény, A. (1998). *Tizenévesek állampolgári kultúrája*. Minoritás Könyvek. Budapest: Minoritás Alapítvány Kiadó.
- Szabó, I., Horváth, Á., & Marián, B. (1997). *Történelem és politika a főiskolások állampolgári kultúrájában*. Empirikus vizsgálat két kecskeméti főiskola hallgatói körében. 1997 (1), 46–61.
- Szabó, Sz. (2019). *A vezetésmentés innovációja–új kihívások a közszolgálatban*. In: Belényesi & Koronvári & Szabó (2018): *Közszolgálati vezetés és szervezés*. Dialóg Campus Kiadó.
- Szász, J. (1970a). Ifjúságszociológia és társadalmi gyakorlat. *Valóság* (9), 56–61.

- Szász, J. (1970b). *Kutatási módszerek az ifjúságszociológiában*. Ifjúságszociológia. Budapest: Ifjúsági Lapkiadó Vállalat.
- Székely, L. (2012). *Magyar ifjúság 2012*. Budapest: Zotter Judit Kiadó.
- Székely, L. (2018). *Magyar fiatalok a kárpát medencében, Magyar ifjúsági kutatás*
- Székely, L. (2018). Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. In L. Székely, *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében – Magyar Ifjúság Kutatás 2016* (41–74). Budapest: Kutatópont Kft., - Enigma 2001 Kiadó és Médiszolgáltató Kft.
- Székely, L. (2020). *Szürke hattyúk*. Budapest: Enigma 2001 Kiadó.
- Székely, T. (2011). Országokénti elemzések. Erdély – Románia. In *MOZAIK 2011 – Magyar fiatalok a kárpát-medencében*. Szeged – Budapest: Dr. Szegfű László és Dr. Tóth Tibor Kiadók.
- Tahin, T. (1986). *A fiatalok egészségi állapota és biológiai fejlődése*. Budapest: MSZMP KB, Társadalomtudományi Intézete Kiadó.
- Tari, A. (2011). *Z generáció*. Budapest: Tericum Kiadó.
- Twenge, J. M. (2018). *iGeneráció – akik a közösségi médián és okostelefonon nevelkedtek*. Budapest: Édesvíz Kiadó.
- Ule, M. (2012). *Reconstruction of Youth in Post-socialism: Expectations and Dilemmas*. In C. Leccardi, C. Feixa, S. Kovacheva, H. Reiter & T. Sekulic (Eds), 1989 – *Young people and social change after the Berlin Wall*, (29–44). Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Urse, L. (1996). *Timpul liber al tinerilor* (Fiatalok szabadideje). *Revista Calitatea Vietii* (1–2), 119–128.
- Varga, K. (2003). *Értékek fénykörében – 40 év értékutató és jelen országos vizsgálat*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Váriné, Sz., I. (1987). *Az ember, a világ és az értékek világa*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Váriné, Sz., I. (2003). *Értékek az életben és a retorikában*. Budapest: Akadémia Kiadó.
- Veres, V. (2005). *Kisebbségi magyar fiatalok jövőtervezése*. *Korunk* 16 (11), 32–49. Veres, V. (2007). *Tendințe de întărire a clasei de mijloc în rândul tinerilor* (A középosztályosodási tendenciák a fiatalok körében). In S. Mitulescu (szerk.), *Studii în domeniul tineretului* (Tanulmányok fiatalokról), 32–46. București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Veres, V. (2011). *A fiatalok munkaerő-piaci helyzete, a társadalmi közérzet és a problémaérzékelés rétegspecifikus eltérései*. In T. Kiss & G. Barna (szerk.), *Erdélyi Magyar Fiatalok. Összehasonlító elemzés*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet. Kolozsvár: Kriterion Kiadó.
- Veres, V. (2020). *Erdélyi magyar ifjúság – Szociológiai jellegzetességek és változások 2001 és 2016 között*. Kolozsvár: Kolozsvári Egyetemi Kiadó 2020. Veres, V., Magyar, T. & Csata, Zs. (2002). *Magyar fiatalok a Partiumban és Belső-Erdélyben az ezredfordulón*. *Mozaik* 2001.

- Regionális gyorsjelentés a kisebbségben és szórványban élő erdélyi magyar fiatalok helyzetéről és lehetőségeiről. Kolozsvár: Max Weber TK Alapítvány Kiadó. Veress J., & Katona, K. (1968). *Ifjúságunk problémái*. Társadalmi Szemle 3, 104–107.
- Veress, I. (2011). *A romániai fiatalok értékrendjéről*. In T. Kiss & G. Barna (szerk.), Erdélyi Magyar Fiatalok. Összehasonlító elemzés. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet. Kolozsvár: Kriterion Kiadó.
- Voicu, B. (1999). *Modernitatea între tradiție și postmodernism*. In: Revista de Cercetări Sociale (3-4). 179–204.
- Voicu, B. (2001). *România pseudo-modernă (Az ál-modern Románia)*. In: Revista Sociologie Românească (1-4). 35–69.
- Voicu, B., & Voicu, M. (2007) *Valori ale românilor 1993–2006*. Iași: Editura Institutul European.
- Weber, M. (1987). *Gazdaság és társadalom. A megértő szociológia alapvonalai*. 2 (2). Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Woodman, D., & Wyn, J. (2014). Youth and Generation. *Rethinking change and inequality in the lives of young people*. London: Sage Kiadó.